

Vergaderjaar 1990–1991

22 031

VN Conferentie Milieu en Ontwikkeling 1992

Nr. 1

BRIEF VAN DE MINISTERS VAN VOLKSHUISVESTING, RUIMTELIJKE ORDENING EN MILIEUBEHEER EN VOOR ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

's-Gravenhage, 8 maart 1991

Hierbij bieden wij u mede namens de Ministers van Buitenlandse Zaken, van Economische Zaken, van Financiën, van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij en van Verkeer en Waterstaat de notitie aan over de Nederlandse voorbereiding inzake de VN Conferentie Milieu en Ontwikkeling in 1992.

De Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer,
J. G. M. Alders

De Minister voor Ontwikkelingssamenwerking,
J. P. Pronk

S-MN
S-IZ

Inhoudsopgave

1.	De conferentie	3
2.	Nederlandse opstelling en standpuntbepaling ten aanzien van de uitkomsten van de conferentie	6
3.	Specifieke Nederlandse activiteiten	18
4.	Organisatorische voorbereiding in Nederland	19
5.	Internationale voorbereiding buiten de Prepcoms	20
6.	Tijdschema van activiteiten t/m de conferentie	20

Nederlandse voorbereiding United Nations Conference on Environment and Development 1992 (UNCED 1992)

1. DE CONFERENTIE

Aanleiding tot de conferentie

Het jaar 1972 was van groot belang voor het begin van de internationale milieudiscussie. In dat jaar verscheen het rapport aan de Club van Rome met zijn alarmerende boodschap ten aanzien van bevolkingsaanwas, industrialisatie, vervuiling, uitputting van grondstoffen en hun onderlinge samenhang. Ook werd in 1972 in Stockholm de United Nations Conference on the Human Environment gehouden. Deze conferentie leidde onder andere tot de oprichting van het United Nations Environment Programme (UNEP).

In de loop van de jaren '70 groeide de aandacht voor de zorg voor het milieu en de integratie daarvan in sociaal-economische ontwikkeling.

Voorbeelden zijn de Cocoyoc Declaratie (1974), de United Nations Conference on Human Settlements (1976), de Conferentie inzake woestijnvorming (1977), de introductie van het System-Wide Medium-Term Environment Programme (SWMTEP) binnen het VN systeem en de World Conservation Strategy (1980).

Aan het begin van het volgende decennium verslaptte de aandacht voor het milieu enigszins, mede ten gevolge van de economische recessie.

De speciale zitting van de UNEP beheersraad in 1982 betekende in zekere zin dat weer een nieuwe periode was aangebroken. De internationale milieubewustwording en de hieruit voortvloeiende activiteiten zijn bovendien in een stroomversnelling geraakt door rampen zoals in Bhopal (1984), Tsjernobyl (1986), en met olietankers. In 1987 zagen twee belangrijke rapporten het licht.

Ten eerste het rapport van de «World Commission on Environment and Development (WCED)» ingesteld door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (ook wel, naar de voorzitter, Commissie Brundtland genoemd). In dit rapport werd onder meer benadrukt, dat milieu en economische ontwikkeling onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden.

Ten tweede aanvaardde de Beheersraad van UNEP een lange termijn strategie «the Environmental Perspective to the Year 2000 and Beyond». Deze strategie biedt een breed raamwerk voor beleid en programma's voor nationale actie en internationale samenwerking gericht op duurzame ontwikkeling. Bovendien is het de basis voor het uitwerken van een herzien «system-wide medium term environment programme» voor de organisaties binnen de VN.

Uitgangspunten en doelstellingen van het Brundtland-rapport zijn inmiddels door de regering onderschreven en vastgelegd in het voorlopig Regeringsstandpunt over het rapport van de Commissie Brundtland (TK vergaderjaar 1987-1988, nr. 20 298).

Onder meer in het Brundtland-rapport wordt de suggestie gedaan om een internationale conferentie bijeen te brengen. Tijdens de 44e zitting van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (AVVN) werd overeenstemming bereikt over de inhoud en het doel van een dergelijke conferentie, die de aanduiding United Nations Conference on Environment and Development (UNCED 1992) kreeg (AVVN Resolutie 44/228).

Inhoud en doel van UNCED 1992

Algemeen doel van de conferentie is het uitwerken van strategieën en maatregelen, gericht op het tegengaan van milieudegradatie in de context van duurzame en milieuverantwoorde ontwikkeling in alle landen.

Volgens AVVN resolutie 44/228 par. 15 (a) t/m (c) houdt dit in:

1. het onderzoeken van de huidige toestand van het milieu en van de veranderingen die zich hebben voorgedaan sinds de VN-Conferentie over het menselijk leefmilieu van 1972.

2. het identificeren van aan tijd gebonden strategieën, te coördineren op regionaal en op wereldwijd niveau, om de belangrijkste milieuvraagstukken in de sociaal-economische ontwikkelingsprocessen van alle landen aan te pakken.

3. het doen van aanbevelingen met betrekking tot te nemen nationale en internationale maatregelen, gericht op het beschermen en versterken van het milieu, rekening houdend met de specifieke behoeften van ontwikkelingslanden zulks door het aanpakken en voorkomen van milieudegradatie bij de bron en door gepaste herstelmaatregelen in alle landen.

De conferentie zal dat doen aan de hand van een aantal thema's:

1. Bescherming van de atmosfeer: bestrijding van klimaatverandering, tegengaan van de aantasting van de ozonlaag en van grensoverschrijdende luchtverontreiniging;

2. Bescherming en beheer van «land resources» door bestrijding van ontbossing, woestijnvorming en droogte;

3. Behoud van biologische diversiteit;

4. Milieuverantwoord management van biotechnologie;

5. Bescherming van de oceanen, zeeën en kustgebieden en de bescherming, het rationeel gebruik en de ontwikkeling van de daarin levende rijkdommen.

6. Bescherming van kwaliteit en kwantiteit van zoetwaterbronnen.

7. Milieuverantwoord beheer van afval in het bijzonder van gevaarlijke afvalstoffen en van toxische chemische stoffen, evenals het voorkomen van illegaal internationaal transport van gevaarlijke en toxische stoffen en afval.

Om de gewenste geïntegreerde aanpak van milieu- en ontwikkelingsvraagstukken tot stand te kunnen brengen zullen naast de genoemde thema's zogenoemde «cross-sectoral issues» of «doorsnijdende onderwerpen» aan bod komen. Tijdens de voorbereidende organisatorische bijeenkomst zijn als onderwerpen genoemd:

- * consumptie- en productiepatronen,
- * toegang tot en overdracht van milieu-verantwoorde technologie,
- * financieringsmechanismen,
- * juridische aspecten,
- * human resources development,
- * economische instrumenten,
- * gegarandeerde duurzame voedselvoorziening,
- * institutionele voorzieningen,
- * verbetering van de leef- en werkomstandigheden van de armen in de landelijke en stedelijke gebieden door het uitroeien van de armoede, o.a. door de uitvoering van geïntegreerde programma's voor plattelandontwikkeling en stedelijke ontwikkeling (...),
- * verbetering van de kwaliteit van het bestaan.

Opzet en organisatie

De Conferentie zal worden gehouden in Brazilië van 1–12 juni 1992 (5 juni is Wereld Milieudag). Ter voorbereiding van de conferentie is een Preparatory Committee (Prepcom) of the Whole geïnstalleerd. De Canadees Maurice Strong, die in 1972 ook Secretaris-Generaal van de conferentie in Stockholm was, werd benoemd tot SG van deze conferentie.

Tijdens de eerste organisatorische bijeenkomst (5 tot 16 maart 1990 in New York) zijn de voorzitter van het bureau – de Singaporese ambassadeur Koh – en de leden van het bureau gekozen: het ongebruikelijk grote aantal van 40 vice-voorzitters (waarvan 7 zetels voor de westerse groep) en een rapporteur. Nederland heeft geen zitting in het bureau. Een conferentie-secretariaat is in Genève gevestigd. Dit secretariaat heeft steunpunten in New York en Nairobi.

Tijdens de bijeenkomst in New York is besloten in eerste instantie twee werkgroepen in te stellen die de behandeling van genoemde thema's moeten voorbereiden. In de plenaire vergadering wordt over de zo voorbereide ontwerp-besluiten beslist. De plenaire vergadering zal zich verder bezighouden met de eerder genoemde doorsnijdende thema's, waarvan de belangrijkste zijn: technologie-overdracht, financieringsmechanismen, verbetering van de leef- en werkomstandigheden van de armen (...), institutionele voorzieningen en juridische aspecten.

De instelling van een derde werkgroep, waarin (een aantal) doorsnijdende onderwerpen kunnen worden voorbereid, stuitte tijdens de eerste inhoudelijke PrepCom op problemen met betrekking tot het mandaat.

Nederland is voorstander van het instellen van zo'n werkgroep, die als mandaat zou moeten hebben:

- a. verzekeren dat alle door de conferentie te nemen beslissingen consistent zijn met bestaande juridische regelingen;
- b. in overweging nemen om een Statement of Principles on Environment and (Sustainable) Development te ontwikkelen;
- c. nagaan of de institutionele voorzieningen die voortvloeien uit aanbevelingen ten aanzien van de thema's consistent en effectief zijn;
- d. alle institutionele voorzieningen beschouwen die nodig zijn voor een geïntegreerde benadering van milieu met name in relatie tot ontwikkeling binnen het VN-systeem.

De eerste inhoudelijke PrepCom werd gehouden van 6–31 augustus 1990. De 45e AVVN heeft inmiddels ingestemd met de uitkomsten van de eerste Prepcom. Er zullen nog drie PrepComs volgen.

Overige activiteiten

De bespreking van het Brundtlandrapport in de AVVN van 1987 vormde de aanzet voor het houden van regionale conferenties over de implementatie van het Brundtlandrapport in de zgn. economische regio's van de VN. Deze regionale bijeenkomsten spelen een belangrijke rol bij de voorbereiding van UNCED'92.

De bijeenkomst voor de ECE regio vond plaats in mei 1990 in Bergen (Noorwegen). Voor de ESCAP regio (Azië en Stille Oceaan gebied) kwamen men bijeen in Bangkok, oktober 1990. De ECLAC (Latijns-Amerika en het Caraïbisch gebied), ECA (Afrika) en ESCWA (West-Azië) regio zullen in het voorjaar van 1991 bijeenkomen.

Bovendien zal een aantal thematische voorbereidende conferenties plaatsvinden, georganiseerd door gespecialiseerde organisaties of door regeringen van individuele landen.

De activiteiten die in Nederland worden ontplooid worden in paragraaf 3 van deze notitie nader beschreven.

In het kader van de conferentie zullen, volgens het voorlopige programma, ook andere activiteiten in Brazilië plaatsvinden:

- een bijeenkomst van staatshoofden en/of regeringsleiders (Manaus, datum nog niet bekend);
- conferentie van niet-gouvernementele-organisaties (NGO's) (Rio de Janeiro, parallel aan de Conferentie);
- interparlementaire vergadering (waarschijnlijk Brasilia, data nog niet bekend);
- tentoonstelling milieutechnologie (São Paulo, data nog niet bekend);
- science and technology seminar (Curitiba, data nog niet bekend).

2. NEDERLANDSE OPSTELLING EN STANDPUNTBEPALING TEN AANZIEN VAN DE UITKOMSTEN VAN DE CONFERENTIE

Inleiding

De Nederlandse Regering acht de conferentie van groot belang, niet alleen als een toetssteen voor wat sinds de Stockholm Conferentie is bereikt, maar vooral om samenhang te brengen in en operationele inhoud te geven aan de nieuwe ontwikkelingen en inzichten die sindsdien zijn ontstaan. Met name de wereldwijde milieuproblemen, waaronder het broeikas-effect, ontbossing en verlies van biologische diversiteit zijn recent in het brandpunt van de belangstelling gekomen.

Versterking van de internationale samenwerking t.b.v. de aanpak van milieuproblemen, verbreding van het nationale draagvlak voor die aanpak, een rechtvaardige verdeling van de lasten en kosten, en een volledige integratie van de zorg voor het milieu in ontwikkelingsbeleid en -programma's, acht de Regering van wezenlijk belang.

Het vinden van een balans die het wereldwijd onomkeerbaar overschrijden van de milieugebruiksruimte¹ voorkomt en een verbetering van de sociaal-economische positie van met name de ontwikkelingslanden bevordert is de grote uitdaging.

In het voorbereidingsproces is voor de Nederlandse opstelling ten aanzien van de relatie milieu-ontwikkeling wat in de Nota Een Wereld van Verschil en in het NMP/NMP+ is geschreven richtinggevend.

In de eerste plaats is het van belang dat elk land verantwoording neemt voor zijn eigen milieubeleid. Het is evident dat geïndustrialiseerde landen hun beslag op de milieugebruiksruimte drastisch zullen moeten beperken.

Bovendien zullen de geïndustrialiseerde landen, indien zij de ontwikkelingslanden vragen bij hun ontwikkeling hun beslag op de milieugebruiksruimte in vergelijking minder te laten groeien dan in de Westerse wereld is geschied en nog geschiedt, daarvoor compensatie in de vorm van additionele financiering en/of overdracht van technologie moeten bieden. Dit algemene principe zal per thema in de praktijk uitgewerkt moeten worden.

Het gaat bij internationaal milieubeleid dus niet alleen om samenwerken, maar ook om herverdeling. Dat betekent naast meer internationale inkomensoverdrachten door middel van nieuwe financieringsmechanismen, ook een andere doelstelling van de groei, met name duurzame groei, een ander welvaartsbegrip, en materiële soberheid in het westen.

De toegenomen onderlinge afhankelijkheid tussen landen die samenhangt met het oplossen van milieuproblemen in combinatie met het in stand houden van de milieugebruiksruimte wereldwijd (noodzakelijk voor het bereiken van duurzame ontwikkeling), plaatst de ontwikkelingslanden in een relatief machtige positie ten opzichte van de geïndustrialiseerde landen. Dit heeft reeds geleid tot een toenemende polarisering van de

¹ Nota «Een wereld van verschil»
TK 21 813, nrs. 1-2, blz. 84.

discussie, wat het vinden van gezamenlijke oplossingen niet vereenvoudigt. Nederland streeft naar een inbreng die bijdraagt aan een constructieve dialoog tussen geïndustrialiseerde landen en ontwikkelingslanden.

De belangen en bijzondere noden van ontwikkelingslanden en hun speciale positie in het veroorzaken en oplossen van wereldwijde milieuproblemen vragen bijzondere aandacht.

Nederland zal daarom optreden als gastheer van een symposium over milieu en ontwikkeling dat aan het eind van dit jaar zal plaatsvinden. Het symposium, voorlopig getiteld «Sustainable Development: from concept to action», vormt een integraal onderdeel van het voorbereidingsproces voor UNCED '92. Hoofddoel is het analyseren van de onderliggende oorzaken van de milieuproblematiek in ontwikkelingslanden, inclusief de «Noord-Zuid-dimensie». Dat betekent dat onder meer de productie- en consumptiepatronen zowel in Noord als in Zuid, handelsrelaties en internationale economische betrekkingen aan de orde zullen komen. Dit alles moet de basis vormen voor aanbevelingen om de relatie milieu-ontwikkeling in operationele zin hanteerbaar te maken. Mede door middel van het symposium zal Nederland bijdragen aan het tot stand brengen van een voortdurende en constructieve dialoog tussen geïndustrialiseerde landen en ontwikkelingslanden.

De Regering acht het tenslotte van cruciaal belang dat UNCED zal leiden tot een verdere en daadwerkelijke integratie van de zorg voor het milieu in de sociale en economische sectoren en dus ook in het beleid en activiteiten van alle betrokken intergouvernementele en non-gouvernementele organisaties, met name het VN-systeem. Nederland acht het met name van belang dat de noodzakelijke maatregelen worden getroffen om te komen tot een volledige en systematische toetsing van beleid en activiteiten van deze organisaties op mogelijke milieugevolgen.

De Regering streeft er naar dat op de conferentie overeenstemming wordt bereikt over de institutionele voorzieningen en samenwerkingsverbanden die hier voor nodig zijn.

Te verwachten uitkomst van de conferentie

De PrepCom heeft nog niet vastgelegd wat precies de resultaten van UNCED '92 zullen moeten zijn. Ter voorbereiding van de eerste inhoudelijke Prepcom bracht SG Strong naar voren dat hij op vier punten concrete resultaten verwacht. Nederland kan zich hier voornamelijk vinden, al is de regering er zich van bewust dat het een ambitieus pakket is.

1. Overeenstemming over conventies, m.n. over klimaatverandering, over biologische diversiteit en wellicht over bossen. Aan deze conventies kunnen protocollen over meer specifieke onderwerpen worden gehecht.
2. Een zgn. «Earth Charter» met betrekking tot «Principles for Environmental Protection and Sustainable Development»
3. Overeenstemming over een Agenda 21 voor het doorlopende werkprogramma van de internationale gemeenschap na 1992 en in de 21ste eeuw. Dit werkprogramma zou betrekking moeten hebben op de thema's van de conferentie.
4. Overeenstemming over de wijze van uitvoeren van de Agenda 21.

Participatie van ontwikkelingslanden

Nederland acht het van groot belang dat de ontwikkelingslanden in staat worden gesteld zich optimaal voor te bereiden op en deel te nemen aan UNCED '92. Daarom heeft de Regering in het kader van haar bijdrage aan het UNCED Secretariaat t.b.v. het voorbereidingsproces onder meer een financiële bijdrage ter beschikking gesteld voor

deelname door die landen en voor de voorbereiding van hun nationale rapporten.

Draagvlak

Gezien het belang en de reikwijdte van de conferentie zal de voorbereiding een breed draagvlak moeten kennen. Daarom hecht de regering aan participatie van NGO's in de brede zin zoals milieuorganisaties, ontwikkelings(samenwerkings)organisaties, organisaties met een gecombineerde milieu- en ontwikkelingsdoelstelling, het bedrijfsleven (vakbonden en werkgevers), wetenschap en onderzoek, jeugd-, vrouwen- en consumentenorganisaties en lagere overheden. Naast de bijdrage aan de NGO-voorbereiding in Nederland, verleent de Regering financiële steun aan een toenemend aantal initiatieven en activiteiten van NGO's met name in en ten behoeve van ontwikkelingslanden.

Uitkomsten per thema

Voor vrijwel alle thema's is de internationale discussie ter voorbereiding van besluitvorming op de conferentie in volle gang. Op een groot aantal punten is sprake van een veelheid van initiatieven en voorstellen en zijn de meningen over de uiteindelijke uitkomst nog verdeeld. Ook in Nederland is de discussie nog verre van afgerond.

Onderstaand wordt voor de afzonderlijke thema's en voor de doorsnijdende onderwerpen aangegeven tot welke standpunten (inclusief te formuleren conferentiedoelstellingen) de gedachtevorming volgens de regering zou moeten leiden. Daarbij staan vanzelfsprekend bij de verschillende thema's centraal de doelstellingen van het Nederlands milieubeleid, zoals neergelegd in met name: NMP, NMP+; Nota «Een Wereld van Verschil»; Natuurbeleidsplan; Regeringsstandpunt Tropisch Regenwoud; Nota Energiebesparing; Structuurschema Verkeer en Vervoer; Nota Waterhuishouding.

Klimaatverandering

Nederland streeft ernaar om de onderhandelingen over een wereldklimaatkaderverdrag en de daarbij behorende protocollen voorafgaand aan de Conferentie in 1992 af te ronden, zodat ondertekening tijdens de Conferentie mogelijk is. Het onderhandelingsproces zal zich buiten de voorbereiding van UNCED afspelen. Tijdens de laatste AVVN is besloten dat zowel de PrepCom en de SG van UNCED als de SG van de VN regelmatig zullen worden geïnformeerd over de voortgang van de onderhandelingen. Het is wel van belang dat zodanige afstemming plaats heeft dat UNCED in haar aanbevelingen bijdraagt aan de uitvoering van concrete maatregelen die op grond van het verdrag nodig zijn.

Nederland zal er naar streven dat dit gebeurt. Een van de middelen daarvoor is een rapportage van het UNCED secretariaat aan de PrepCom over de onderhandelingen, conform een tijdens de eerste PrepCom gemaakte afspraak. Bovendien is de Secretaris-Generaal van UNCED door de PrepCom gevraagd een rapport te schrijven over de kosten van maatregelen voor ontwikkelingslanden en de effecten daarvan op hun ontwikkeling.

In de nota klimaatverandering, die in het najaar van 1991 aan de Kamer wordt toegezonden, zullen de beleidsdoelstellingen concreet worden aangegeven.

Ozonlaagproblematiek

In het kader van de vergadering van Partijen bij het Montreal Protocol worden veel activiteiten ontplooid. Er is een financieringsmechanisme ingesteld om ontwikkelingslanden in de gelegenheid te stellen de in juni 1990 aangescherpte doelstellingen van het Protocol te realiseren. Een uitvoerend Comité, dat is samengesteld uit Partijen bij het Protocol en waarin Nederland en Duitsland als EG-landen vertegenwoordigd zijn, is belast met het beheer van het financieringsmechanisme. Nederland draagt bij aan het financieringsmechanisme op basis van de daarvoor vastgestelde verdeelsleutel. Met de uitvoering zijn UNEP, UNDP en de Wereldbank belast.

De positie die Nederland in UNCED-kader zal innemen met betrekking tot de Ozonlaagproblematiek zal vooral worden bepaald door de ontwikkelingen in het kader van het Verdrag van Wenen ter bescherming van de Ozonlaag en het Montreal Protocol. Nederland zal erop aandringen dat het draagvlak voor de maatregelen wordt vergroot en daarmee de implementatie van het Montreal Protocol wordt versneld. Bovendien zal Nederland voorstellen de aanpak zoals die tot nu toe gevolgd is bij het Montreal Protocol als voorbeeld te laten dienen wanneer het gaat om het omzetten van beleidsvoornemens in concrete activiteiten bij het uitvoeren van Agenda 21.

Grensoverschrijdende luchtverontreiniging

In het algemeen zullen maatregelen die effectief zijn voor het voorkomen van klimaatverandering ook een positief effect hebben op de aanpak van de luchtverontreiniging. Het gaat immers in veel gevallen om processen waarbij fossiele brandstoffen worden ingezet (verkeer, elektriciteitsopwekking). Duidelijke relaties zijn er ook met sectorale onderwerpen zoals energie, transport, landbouw en stedelijke milieuproblematiek (met name mega-cities).

Ervaringen die in de Europese en Noord Amerikaanse regio zijn opgedaan, bij voorbeeld met het ECE Verdrag Grensoverschrijdende luchtverontreiniging over lange afstand, kunnen wellicht gebruikt worden voor andere regio's. In het algemeen wordt een regionale aanpak voorgestaan voor de zgn. continentale problemen zoals verzuring. Hierin verschilde Nederland niet van andere deelnemers tijdens de eerste PrepCom.

Nederland zal voorstellen dat ook in andere dan de ECE-regio plannen van aanpak voor problematiek van grensoverschrijdende luchtverontreiniging worden gemaakt.

Milieuverantwoord management van biotechnologie

Nederland is voorstander van het tot stand komen van een programma voor het milieuverantwoord management van biotechnologie, waarin twee sporen worden gevolgd:

1. stimuleren van die toepassingen van biotechnologie die bijdragen aan duurzame ontwikkeling, waarbij
2. mogelijk negatieve effecten voor mens en milieu zoveel mogelijk worden vermeden.

Nederland heeft hiertoe een voorstel ontwikkeld waarbij een concrete aanpak is uitgewerkt voor het tweede spoor. Tijdens de eerste PrepCom is positief gereageerd op het Nederlandse voorstel. Nederland heeft inmiddels toegezegd aan de werkzaamheden van het UNCED-secretariaat betreffende dit thema inhoudelijke en financiële ondersteuning te verlenen.

Behoud van biologische diversiteit

Op het gebied van het behoud van soorten en ecosystemen is gedurende de laatste decennia een groot aantal internationale conventies, regelingen en programma's tot stand gekomen, bij voorbeeld de Convention on Wetlands of International Importance Especially as Waterfowl Habitat (Ramsar, 1971) en Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES, 1973). Ook op het gebied van de genetische diversiteit zijn in het recente verleden enkele vormen van internationale samenwerking ontstaan. Deze maatregelen zijn echter niet alle even effectief gebleken. Nederland bepleit daarom ook in UNCED-kader allereerst verbetering van de implementatie van deze bestaande instrumenten en uitbreiding van het aantal daarbij betrokken partijen. Nederland steunt in toenemende mate activiteiten die daar mede toe kunnen bijdragen.

De International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN) is reeds enige jaren bezig met een voorstel voor een wereldwijde regeling voor het behoud en het duurzaam beheer van biologische diversiteit. Deze inspanningen hebben er onder andere toe geleid dat de AVVN UNEP twee jaar geleden de opdracht heeft gegeven een internationaal kaderverdrag te ontwikkelen. Doel van het verdrag is afspraken te maken over zowel het nemen van maatregelen voor behoud van biologische diversiteit als over het achterwege laten van activiteiten die schadelijk zijn voor biologische diversiteit. Het verdrag zal in algemene bewoordingen het kader van de activiteiten aangeven. In protocollen zal dit naar alle waarschijnlijkheid verder worden uitgewerkt.

UNEP houdt voorlopig nog vast aan afronding van de besluitvorming over een kaderverdrag vóór de conferentie in 1992. Nederland steunt dit voorstel, met dien verstande dat er dan wel een verdrag met voldoende inhoud ter tekening moet voorliggen. Door de NGO-gemeenschap is een conferentie georganiseerd voor juristen/wetenschappers over internationaal milieurecht met accent op biologische diversiteit. Deze zal in augustus 1991 in Den Haag worden gehouden en ook een bijdrage kunnen leveren aan de discussie over nationale soevereiniteit.

Landresources

Bestrijding van ontbossing

Aangezien de grootste problemen op het gebied van ontbossing zich in de tropen, met name in de natte tropen, voordoen, heeft de Regering een standpunt Tropisch Regenwoud geformuleerd dat een dezer dagen door het kabinet zal worden vastgesteld en aan het Parlement aangeboden. De centrale beleidsdoelstelling van het regeringsstandpunt luidt: bevorderen van een evenwichtig en duurzaam land-en bosgebruik, zodat de huidige in hoog tempo verlopende processen van ontbossing en aantasting en degradatie van het milieu worden beëindigd. In het Natuurbeleidsplan is vastgesteld dat het Nederlandse internationale natuurbeleid zich speciaal zal richten op het behoud van vier belangrijke ecosystemen namelijk wetlands, tropische bossen, zeeën en kustzones en Antarctica.

Nederland is voorstander van de voorbereiding van een wereldwijd juridisch instrumentarium voor het duurzaam beheer van (tropische) bossen. Van groot belang is dat de werkzaamheden van verschillende organisaties op dit terrein zo spoedig mogelijk op elkaar worden afgestemd en dat duidelijkheid ontstaat over het onderhandelingskader. Verder blijft van belang dat geen vertraging optreedt in lopende onderhandelingen over het klimaatverdrag en de daarbij behorende proto-

collen. De PrepCom heeft de Secretaris-Generaal van UNCED gevraagd voor de tweede bijeenkomst ook suggesties te doen voor opties voor de coördinatie van nationale, regionale en internationale actie op bosgebied.

Bestrijding van woestijnvorming en landdegradatie

Bestrijding van de woestijnvorming dient onderdeel te vormen van de nationale ontwikkelingsplanning. In een aantal landen is dat reeds het geval. Een nieuwe evaluatie van de uitvoering van het Actieplan ter bestrijding van woestijnvorming dient zich vooral te richten op het analyseren van ondernomen activiteiten op nationaal niveau. Nederland zal voorstellen dat deze evaluatie plaatsvindt tijdens het UNCED voorbereidingsproces zodat de conferentie duidelijk actie-gerichte besluiten kan aannemen voor versnelde en verbeterde internationale samenwerking en bijstand aan ontwikkelingslanden, op het gebied van woestijnbestrijding.

Hoewel de relatie milieu en landbouw niet direct op de agenda staat, zal Nederland voorstellen dat ook dit terrein in de Agenda 21 wordt opgenomen. Gepleit zal worden voor een landbouwbeleid dat gericht is op voedselzekerheid voor iedereen, dat voorrang geeft aan een verhoging van de voedselproductie binnen het bestaande areaal in de ontwikkelingslanden zelf, waarbij de nadruk moet worden gelegd op landbouwvormen en -technieken die in alle opzichten duurzaam zijn en een verantwoorde inzet van energie, kapitaal en andere inputs vragen.

De resultaten van de FAO/Nederlands conferentie over «Agriculture and Environment» (april 1991, 's-Hertogenbosch) zullen worden ingebracht in het UNCED voorbereidingsproces.

Zeeën, oceanen en kustgebieden

Ten aanzien van de vervuiling van de oceanen zal de conferentie op verschillende gebieden tot besluiten kunnen komen.

Allereerst is er de mogelijkheid om de toepassing en uitvoering van bestaande mondiale regelgeving te versterken, vooral m.b.t. de scheepvaart voor de beperking van olie- en chemicaliënlozingen (MARPOL) en betreffende het dumpen en op zee verbranden van schadelijke stoffen (LDC). Naar Nederlands oordeel ontbreekt het wereldwijd nog veelal aan de politieke wil en aan de middelen deze afspraken doeltreffend uit te voeren en te controleren en zou verbetering hiervan dus aanzienlijke milieuwinst kunnen opleveren.

Ten tweede staat de conferentie ter overweging om tot mondiale regelgeving te komen die dient ter beperking van de toevoer van schadelijke stoffen naar de oceanen. Een dergelijke regelgeving zou betrekking kunnen hebben op vervuiling vanaf het land (b.v. via rivieren en de lucht) en vanaf olie- en gasplatforms op zee inclusief vervuiling door ongevallen. Naar Nederlandse opvatting wordt hiervoor een goed kader geboden door het VN Zeerechtverdrag. De vraag die zich voor Nederland vervolgens zal voordoen is met welke mate van gedetailleerdheid een dergelijke regelgeving nog effectief kan zijn. Van zeer veel belang hierbij is dat, zowel in Europa als op verscheidene plaatsen daarbuiten gebleken is, dat samenwerking bij de voorkoming van de vervuiling van de oceanen vooral goede resultaten oplevert in regionaal verband. De voorkeur gaat dan ook uit naar besluitvorming die vooral stimulerend werkt op de totstandkoming en uitwerking van regionale samenwerking. Het UNEP Regional Seas Programme biedt hiervoor een goed uitgangspunt, evenals (in Noordepartopese context) de Verdragen van Parijs, Helsinki en het Noordzeeoverleg.

Ook andere gevolgen van menselijk handelen dienen bij de bescherming van het mariene milieu betrokken te worden. In een milieuprogramma voor de komende decennia dient nadrukkelijk aandacht te

zijn voor een integrale benadering van het mariene milieuprobleem met het voorzorgsprincipe als basis. Nederland heeft op dit gebied de nodige ervaring en zal daarom zo nodig voorstellen kunnen doen. Bij het beheer van kustgebieden zal het accent van de Nederlandse opstelling vooral dienen te liggen op de ontwikkeling van algemeen toepasbare uitgangspunten voor een evenwichtig management.

Daarbij is van belang dat rekening wordt gehouden met zeespiegelrijzing aangezien die tot ingrijpende veranderingen kan leiden in een groot aantal landen. Verwezen wordt naar de discussies over de totstandkoming van het klimaatkaderverdrag.

Zoet water

Nederland zal, zoals vermeld onder oceanen, in UNCED kader benadrukken dat voor een goede kwaliteit van het mariene milieu een geïntegreerde aanpak nodig is van de vervuiling van zout en zoet water.

Een ander aspect van de discussie over de kwaliteit en kwantiteit van het zoete water zijn de eisen die de gebruikers aan het water stellen voor toepassing als drink-, industrie- of irrigatiewater, voor scheepvaart, natuurbeheer, visteelt, energieopwekking, doorspoeling etc. Meer en meer wordt gerealiseerd dat de zoetwaterbronnen eindig zijn en dat in het gebruik hier rekening mee dient te worden gehouden.

Benadrukt dient te worden dat de behoefte aan schoon gebruikswater en de productie van drainagewater, afvalwater en afvalstoffen en het tegengaan van erosie geïntegreerd, zo mogelijk per stroomgebied, dient te worden behandeld. Het is van belang dat hiervoor onafhankelijke niet gebruiker of vervuiler gebonden instituties met voldoende volmachten komen. De benadering per stroomgebied biedt mogelijkheden voor een integrale aanpak van de ontwikkeling van een regio.

Aandacht voor de bronnen van vervuiling zou volgens Nederland uitgewerkt dienen te worden via bestaande programma's van de relevante VN organisaties. Mogelijkheden voor de ontwikkeling van het nodige kennispotentieel zullen in dit verband worden gezien. Voor inschatting van de milieueffecten van bepaalde ingrepen steunt Nederland gebruikmaking van Milieu Effect Rapportages (ook in grensoverschrijdende situaties).

Mede met het oog op het belang van de drinkwater- en afvalwaterproblematiek en een goed waterbeheer voor de ontwikkelingslanden steunt Nederland uitwerking van de uitkomsten van de in 1990 in New Delhi gehouden afsluitende bijeenkomst van de «Waterdecade». In dit verband zijn ook de aanbevelingen van de Internationale WMO Conferentie over Water en Milieu, die in januari 1992 in Dublin wordt gehouden, van belang. Deze zullen conform de besluiten van Prepcom I ingebracht worden in het UNCED proces. Nederland steunt ter voorbereiding van deze conferentie een kleine, in Nederland te houden, UNDP workshop over Capacity Building for Sustainable Water Resources Utilization.

Afval en toxische stoffen

Op het gebied van afval zal de Conferentie er vooral toe moeten bijdragen dat het Verdrag van Bazel, dat hopelijk tegen die tijd in werking zal zijn getreden, ook daadwerkelijk wordt uitgevoerd. Zo mogelijk zal ook de aanzet kunnen worden gegeven tot het opnemen van een verbod van de export van chemisch en radioactief afval naar ontwikkelingslanden.

Ten aanzien van toxische stoffen zal Nederland voorstellen dat de uitspraken van de Bergenconferentie ten aanzien van integraal ketenbeheer en het uitfaseren van bepaalde stoffen vanwege hun toxisch,

persistent en bio-accumulatief karakter, ook wereldwijd worden gedaan en omgezet in aanbevelingen voor actie.

Ook dient de conferentie uit te spreken dat de London Guidelines for the Exchange of Information on Chemicals in International Trade en de International Code of Conduct on the Distribution and Use of Pesticides worden omgezet in een verdrag, waarmee het prior informed consent principe een wettelijke basis zou krijgen. Bovendien wordt nu in UNEP-kader gewerkt aan de ontwikkeling van modelwetgeving ten behoeve van ontwikkelingslanden voor met name in- en uitvoer van milieugevaarlijke stoffen, zodat ontwikkelingslanden beleid ook daadwerkelijk kunnen toepassen.

In WHO kader wordt ten behoeve van UNCED gewerkt aan de ontwikkeling van een intergouvernementeel mechanisme voor Chemical Risk Assessment and management. Nederland neemt deel aan de consultaties op deskundigenniveau ter voorbereiding hiervan.

DOORSNIJDENDE ONDERWERPEN

Algemeen

Het ontwikkelingsaspect van de conferentie zal met name door behandeling van de doorsnijdende onderwerpen beter in beeld komen. Voor de ontwikkelingslanden is bespreking ervan, met name de discussie over technologie-overdracht en financiering, van vitaal belang.

Behandeling van de doorsnijdende onderwerpen zal zowel per thema als losstaand plaatsvinden.

Nederland heeft zich tot nu toe steeds op het standpunt gesteld dat voor overdracht van technologie en financiering de discussie moet plaatsvinden aan de hand van inzicht in behoeften en concrete programma's van activiteiten per thema. Op die manier kan een goede afstemming van behoeften en beschikbare middelen gemaakt worden.

De discussie in de plenaire bijeenkomst zou zich moeten richten op de juridische en economische mogelijkheden van technologie-overdracht, mede in relatie tot eigendomsrechten, licenties en patenten.

Daarnaast zal de conferentie een bijdrage kunnen leveren aan het verder internationaal ingang doen vinden van het gebruik van economische instrumenten, voor het realiseren van een duurzame ontwikkeling op mondiaal en regionaal niveau, daar waar dit mogelijk en zinvol is.

Deze discussie is reeds volop in gang in EG en OESO kader. Nederland streeft ernaar dat zoveel mogelijk van de resultaten van die discussies gebruik gemaakt zal worden in de UNCED voorbereiding. Op de belangrijkste doorsnijdende thema's wordt hieronder verder ingegaan.

Technologie-overdracht

Het UNCED secretariaat hanteert de «brede» definitie van technologie (niet alleen technologie als zodanig maar ook diensten, beleid, kennis en management), hetgeen Nederland volledig kan onderschrijven.

UNCED zal er toe moeten bijdragen dat ontwikkelingslanden niet alleen betere mogelijkheden krijgen om eigen technologieën te ontwikkelen, maar ook toegang krijgen tot (milieu-vriendelijke) technologie. In de discussie zal meer dan tot nu toe de nadruk moeten liggen op het verkennen van concrete mogelijkheden voor overdracht van technologie naar ontwikkelingslanden. Mogelijke discussiepunten zijn daarbij:

a. in hoeverre kunnen de geïndustrialiseerde landen de eigendomsrechten en patenten van bepaalde technologieën in bezit van bedrijven «afkopen» met als doel deze toegankelijk te maken voor ontwikkelingslanden;

b. hebben bedrijven de plicht om tegen gereduceerde prijs technologieën ter beschikking te stellen, als zij deze technologieën hebben ontwikkeld met behulp van overheidssubsidies;

c. kan meer van het instrument «low concessional loans» voor de overdracht van milieu-technologie gebruik gemaakt worden;.

d. hoe kan de toegang van ontwikkelingslanden tot informatie over milieu-technologie verbeterd worden bij voorbeeld door versterking en coördinatie van bestaande netwerken, door seminars en workshops en andere activiteiten gericht op de versterking van de infrastructuur in ontwikkelingslanden en door ondersteuning van demonstratie-projecten in ontwikkelingslanden?

De export van milieu niet-verantwoorde technologieën zou moeten worden «gereguleerd». Wellicht zal het internationale bedrijfsleven, dat bijeenkomt op de WICEM II-conferentie reeds gedragsrichtlijnen dienaangaande formuleren.

Nederland streeft ernaar dat deze punten ook in OESO-kader in bespreking komen, ter voorbereiding van de gezamenlijke bijeenkomst van Ministers van Milieu en Ontwikkelingssamenwerking die in december 1991 wordt gehouden.

Financieringsmechanismen

De ontwikkelingen m.b.t. financieringsmechanismen hebben tot dusver vooral betrekking op de zgn. mondiale milieuproblemen. In het kader van het Montreal Protocol is per 1 januari 1991 voor een periode van drie jaar het interim financieringsmechanisme ingesteld en in november 1990 is besloten tot de oprichting van een Global Environmental Facility (GEF) bij de Wereldbank. Vanuit deze GEF kunnen activiteiten in ontwikkelingslanden worden gefinancierd op het gebied van vier mondiale milieuproblemen, namelijk de ozonlaag, het broeikaseffect, de biologische diversiteit en de verontreiniging van internationale wateren. Medio 1991 moet de faciliteit operationeel worden. Het totale budget voor de GEF zal voor de experimentele periode van 3 jaar 1 miljard SDR (Special Drawing Rights) moeten gaan bedragen. Nederland heeft toegezegd 4% van het totale budget voor haar rekening te nemen, waarbij de bijdrage aan de oplossing van de ozonlaagproblematiek zal worden geleid via het interim financieringsmechanisme van het Montreal Protocol. Uitgangspunt van het Nederlandse beleid is integratie van beide financieringsmechanismen.

Tevens zal financiering gezocht moeten worden voor de uitvoering van besluiten van de conferentie die niet onder deze financieringsmechanismen vallen. Een totaal beeld van deze kosten zal pas beschikbaar komen in een latere fase van het voorbereidingsproces als er een overzicht van de voorgestelde activiteiten bestaat. Waarschijnlijk zal het om aanzienlijke bedragen gaan.

Zowel voor de GEF als voor het interim financieringsmechanisme is een samenwerkingsverband van Wereldbank, UNDP en UNEP voorzien. Voeding van beide mechanismen vindt thans bij na uitsluitend met ontwikkelingssamenwerkingsmiddelen plaats. Voor de financiering van de mondiale milieuproblemen is het wenselijk ook andere bronnen van financiering te vinden, bij voorbeeld door het instellen van een internationale CO₂-heffing op gebruik van fossiele brandstoffen. Hiermee zou ook een bijdrage kunnen worden geleverd aan de financiering van maatregelen in en door ontwikkelingslanden. Hierbij zal de algemene doelstelling voor de collectieve lastendruk in acht worden genomen (NMP, A3).

Verder zal het toegenomen gebruik van «debt-for-sustainable development-swaps» een bescheiden bijdrage kunnen leveren aan de financiering van maatregelen.

Gezien de ongelijkheid in beschikbare middelen tussen ontwikkelingslanden en geïndustrialiseerde landen is het evident dat de belangrijkste impuls vanuit het Noorden zal moeten komen. Een internationale discussie over het belang van werkelijk additionele middelen zal tot stand moeten worden gebracht, waarbij de Noorse suggestie om voor dit doel 0,1 van het BNP beschikbaar te stellen, uitgangspunt kan zijn voor de nationale discussie in Nederland.

Juridische aspecten

Nederland streeft ernaar dat de PrepCom in de eerst volgende zitting zal besluiten een derde werkgroep in te stellen waarin de juridische en institutionele zaken aan de orde komen. Nederland zal zich actief inzetten voor de totstandkoming en aanvaarding van de relevante beginselen voor «Environmental Protection and Sustainable Development».

Hierin zouden gedragsregels voor volken en staten moeten worden vastgelegd, gericht op een duurzame ontwikkeling. Een dergelijk document zou wellicht in een later stadium kunnen worden omgezet in een verdrag. Wat betreft de beginselen kan worden gedacht aan de volgende onderwerpen: materiële principes, samenwerkingsprincipes, aansprakelijkheidsproblematiek, geschillenbeslechting en controlemechanismen.

Bij de werkzaamheden die tot zo'n document leiden zal naar Nederlandse mening aansluiting moeten worden gezocht bij de principes die zijn opgenomen in een bijlage bij het Brundtlandrapport (gebaseerd op het werk van de WCED «expert group on environmental law») en de IUCN activiteiten op dit gebied.

Verder is in de Ministers Verklaring die in het voorjaar is aangenomen tijdens de conferentie «Action for a Common Future» in Bergen een aanbeveling opgenomen voor het opstellen van een document inzake rechten en verplichtingen van individuen en groepen met betrekking tot het milieu. Aanleiding voor deze aanbeveling was het feit dat in het voorbereidingsproces voor de conferentie van Bergen een concept «Charter on Environmental Rights and Obligations of Individuals, Groups and Organizations» was opgesteld, dat echter door tijdgebrek niet voldoende had kunnen worden besproken.

Nederland en Noorwegen hebben het initiatief genomen uitvoering te geven aan de aanbeveling. Tijdens een bijeenkomst van experts (Oslo, eind 1990) is een nieuw concept-opgesteld, dat door de Senior Advisers on Environment and Water Problems van de ECE tijdens de komende vergadering van eind februari 1991 zal worden besproken. Het ligt in de bedoeling aansluiting te zoeken bij het UNCED-proces. Voorshands is in ieder geval aanvaarding van het document in de ECE voorzien.

Institutionele voorzieningen

UNCED zal een belangrijke rol kunnen spelen bij het vormgeven van de gewenste institutionele structuur binnen het VN systeem op het gebied van milieu en ontwikkeling. Daarbij gaat het enerzijds om institutionele voorzieningen gericht op de oplossing van de specifieke (mondiale) milieuproblemen en anderzijds om voorzieningen die moeten bijdragen aan de verdere integratie van milieu en ontwikkeling.

Voor het beheer van de mondiale milieuproblemen zullen voor verschillende functies institutionele voorzieningen aanwezig moeten zijn: gezaghebbende wetenschappelijke advisering, beleidsformulering en -vaststelling en normstelling, verificatie (met inbegrip van inspectie), geschillenbeslechting, financiering, overdracht van technologie, informatiemanagement en verspreiding en institutionele versterking van ontwikkelingslanden.

Gezien het mondiale karakter van de problematiek kan de advisering alleen tot stand komen op basis van mondiale wetenschappelijke onderzoeksprogramma's van goede kwaliteit.

Het gaat hier om internationale programma's op het gebied van natuurwetenschappen en sociale en economische wetenschappen die worden uitgevoerd door het inbrengen van nationaal gefinancierd onderzoek. ICSU (International Council of Scientific Unions) en WMO zijn gevraagd inbreng te leveren in de voorbereiding van UNCED '92.

Nederland is er voorstander van dat de aan UNCED deelnemende landen op zich nemen de internationale onderzoeksprogramma's daadwerkelijk te ondersteunen door het inbrengen van nationale onderzoeksactiviteiten, door het mogelijk maken van participatie van de ontwikkelingslanden en door steun aan de wetenschappelijke coördinatie.

Ook wil Nederland mede verantwoordelijkheid dragen voor de mondiale waarnemingssystemen die essentiële gegevens moeten leveren voor genoemde onderzoeksprogramma's en die in een latere fase een rol kunnen spelen bij de verificatie van de naleving van afspraken.

Binnen het VN systeem zal UNEP in ieder geval een zeer belangrijke en grotere rol dan tot dusver moeten spelen op het gebied van het bevorderen, coördineren en aandragen van gezaghebbend wetenschappelijk advies, daarin gesteund door een eventueel op te richten Wereld Milieu Akademie, de monitoring en assessment als belangrijke input voor advisering en besluitvorming, en de institutionele versterking van ontwikkelingslanden. Nederland is voorstander van het oprichten van een Wereld Milieu Akademie. De voorzieningen voor verificatie, geschillenbeslechting, financiering, overdracht van technologie, wetenschappelijke advisering en institutionele versterking in ontwikkelingslanden worden in milieu-verdragen geregeld. Daarbij zal gestreefd moeten worden naar zo veel mogelijk consistentie in de aanpak en efficiëntie, coördinatie en bij voorkeur integratie van uitvoering en de financiering daarvan.

Normstelling en het bepalen van de inhoud van de noodzakelijk geachte maatregelen per milieuprobleem dienen in die gevallen waar een verdrag bestaat te geschieden door de Partij en bij het Verdrag. Indien een verdrag (nog) ontbreekt, kan die rol in relevante gevallen door de Beheersraad van UNEP worden gespeeld. Voor het beslechten van geschillen ziet Nederland een rol weggelegd voor een in te stellen Milieukamer van het Internationale Gerechtshof.

In de toekomst zullen in toenemende mate conflicten kunnen ontstaan met betrekking tot de toegang tot en aanspraak op schaarse hulpbronnen (waaronder water en bodem) die nodig zijn voor (duurzame) ontwikkeling. Hieraan gerelateerd is het probleem van de milieuvluchtingen. Het is niet ondenkbaar de Veiligheidsraad of een Commissie daaruit of een nieuw op te richten milieuveiligheidsraad hierin een rol te geven. De idee van een ecologische veiligheidsraad, inclusief mandaat en samenstelling daarvan, verdient in UNCED kader serieuze discussie.

De coördinatie op milieugebied binnen het VN systeem behoeft verbetering. Het voorbereidingsproces van UNCED zal moeten uitwijzen of andere dan de thans bestaande coördinatiestructuren op milieugebied wenselijk c.q. noodzakelijk zijn. Maatregelen die reeds op korte termijn gerealiseerd zouden kunnen worden zijn het verbeteren van het functioneren van de zgn. Designated Officials on Environmental Matters (DOEM), een groep van speciaal daartoe aangewezen vertegenwoordigers van verschillende organisaties, en een verbeterde rapportage aan de AVVN door het hoogste coördinatie-orgaan, de Administratieve Commissie voor Coördinatie (ACC), over knelpunten die zich bij de milieu-coördinatie voordoen. Dit kan leiden tot een inhoudelijke behandeling van die knelpunten, uitmondend in besluitvorming in de Committee on Programme Coordination (CPC) en de AVVN gericht op hun oplossing.

De Beheersraad van UNEP moet de rapportage van begeleidend commentaar voorzien. Voor de verdere integratie van milieu en ontwikkeling dienen in principe geen nieuwe voorzieningen te worden getroffen. Hierop moeten de verschillende bestaande VN organisaties worden aangesproken. Het is een taak voor de beheersorganen van die organisaties daarvoor zorg te dragen. Daartoe is veelal ook een betere coördinatie in de hoofdsteden nodig. Bovendien zullen de besluiten van UNCED en met name Agenda 21 zo specifiek moeten zijn in het noemen van de VN organisatie die voor de uitvoering verantwoordelijk is, dat zij hierop ook kunnen worden aangesproken.

Het zal wel noodzakelijk zijn een voorziening te treffen voor het monitoren van en rapporteren over de uitvoering van de besluiten van UNCED 92. Deze rol zou aan de SG van de VN gegeven kunnen worden die daarbij gebruik zou kunnen maken van een kleine staf die voortkomt uit het secretariaat van UNCED, waarbij een goed samenwerkingsverband met UNEP moet bestaan.

Verbetering van de leef- en werkomstandigheden van de armen in de landelijke en stedelijke gebieden

Steeds meer wordt het verbeteren van de leef- en werkomstandigheden van de miljoenen armen in de steden (en dorpen) in de Derde Wereld als een belangrijk aandachtsveld binnen de milieuproblematiek gezien. In UNCED resolutie 44/228 wordt opgeroepen vooral aandacht te geven aan «the improvement of the living and working environment of the poor, particularly in urban slums and rural areas». Tijdens de eerste Prepcom stond dit onderwerp niet als afzonderlijk onderwerp op de agenda. De Nederlandse delegatie heeft dit echter wel met kracht bepleit. Intussen heeft het Verenigde Naties centrum voor Menselijke Nederzettingen (UNCHS, Habitat) van 5-9 november 1990 in Den Haag een intergouvernementele bijeenkomst georganiseerd over «human settlements and sustainable development». Nederland trad op als gastheer. Door vertegenwoordigers van 60 landen werd een slotverklaring aangenomen die er mede toe moet bijdragen dat het onderwerp voldoende aandacht krijgt in UNCED '92.

Hierin wordt de relatie aan de orde gesteld tussen verstedelijking en duurzame ontwikkeling (zowel in de ontwikkelde landen als in de ontwikkelingslanden), de rol en betekenis van de ruimtelijke planning, hierin, de milieu-aantasting door toepassing van bepaalde grondstoffen en bouwmaterialen, de duurzame toegang tot veilig drinkwater voor rurale en stedelijke bevolking, de verantwoorde behandeling van afvalwater en vuilnis, de rol en betekenis van openbaar vervoer.

De resultaten waren zeer bevredigend en de conferentie wordt algemeen gezien als een belangrijke stap in de richting van het op volwaardige wijze binnen UNCED aan de orde stellen van de stedelijke (armoede) milieu-problematiek.

De Statement en de daaraan gerelateerde documenten worden voorgelegd aan de 13e zitting van de Commission on Human Settlements welke is gevraagd een bijdrage te leveren aan de 1992 Conferentie. Vooruitlopend daarop zal de voorzitter van de Conferentie in Den Haag, mr. M. van der Stoel, de Statement onder de aandacht brengen van de 2e zitting van de Prepcom.

Overige doorsnijdende thema's

Hoewel het niet expliciet als zodanig in de besluitvorming tot dusver van de AVVN en de PrepCom is opgenomen, streeft Nederland ernaar dat ook het thema milieu en handel een duidelijke plaats krijgt. Dit thema krijgt steeds meer aandacht in verschillende internationale fora zoals

UNCTAD, GATT en OESO. Het in oktober 1990 tijdens de 37e zitting van de Trade and Development Board door de UNCTAD genomen besluit (decision 348) om activiteiten te ontplooiën op het gebied van duurzame ontwikkeling c.q. de relatie milieu en handel is recent in de 45e AVVN middels een resolutie bekrachtigd (A/C.2/45/L95). In deze resolutie over milieu en internationale handel wordt van UNCTAD een alomvattende studie t.b.v. de derde zitting van de PrepCom over «the present situation and future trends regarding the relation between environmental issues and international trade» gevraagd. In deze resolutie wordt een expliciete band gelegd tussen de – zich reeds in meerdere fora afspelende – discussie over milieu en internationale handel en het voorbereidingsproces voor UNCED. Een reden te meer om ook in het kader van de UNCED aandacht te vragen voor dit thema, zowel gerecht op de mogelijkheden die het handelsinstrumentarium biedt om duurzame ontwikkeling en milieubeleid te bevorderen als op de effecten van milieubeleid op de handel.

Essentieel onderdeel van het streven naar duurzame ontwikkeling is een bevolkingsbeleid dat gericht is op een spoedig te bereiken laag stabilisatieniveau van de wereldbevolking.

Voor de rijke landen is dit net zo belangrijk als voor de ontwikkelingslanden. Hoewel de rijke landen slechts 5% van de totale jaarlijkse groei van de wereldbevolking voor hun rekening nemen, vormt die aanwas een even groot beslag op het milieu als de veel grotere groei in ontwikkelingslanden. Welvaartsverbetering in de vorm van inkomen, toegang tot onderwijs en gezondheidszorg leidt weliswaar tot een aanvankelijk snel dalend sterftecijfer, maar doorgaans ook tot minder kinderen per gezin en daarmee tot vermindering van de bevolkingsgroei. Het onderwerp zal tijdens de behandeling van de thema's (zonodig) opgebracht worden.

Om de doelstellingen betreffende milieu en ontwikkeling te realiseren zal eveneens aandacht gegeven dienen te worden aan de welvaarts- en positieverbetering van vrouwen. Nederland zal, in UNCED-kader, daarbij uitgaand van hetgeen in de Nota «Een wereld van verschil» is opgenomen, aandacht vragen voor dit onderwerp. Daartoe ondersteunt Nederland onder andere een «Global Assembly of Women and the Environment» in Miami (4–8 november 1991) waar bijdragen van vrouwenorganisaties aan het oplossen van milieuproblemen bijeengebracht zullen worden.

Tijdens de eerste PrepCom is door verschillende landen het belang van (milieu)educatie (en voorlichting) voor het oplossen van milieu en ontwikkelingsproblematiek onderstreept. Nederland deelt deze zienswijze. Idealiter zouden milieu- en ontwikkelingsaspecten een integraal onderdeel moeten vormen van tenminste de basis-educatie. In het voorbereidingsproces zal Nederland hiervoor aandacht vragen, met name voor wat betreft het versterken en opbouwen van onderwijs en trainingscapaciteit in ontwikkelingslanden. Verder zal het stimuleren van educatie een concreet onderdeel dienen te vormen van Agenda 21 en van de diverse werkprogramma's van relevante internationale organisaties.

3. SPECIFIEK NEDERLANDSE ACTIVITEITEN

Nederland is gastland voor een aantal belangrijke internationale conferenties. Zo zullen de resultaten van de reeds in november 1990 gehouden UNCHS-bijeenkomst in Den Haag over «Human settlements and sustainable development» ingebracht worden in de Conferentie (zie «verbetering leef- en werkomstandigheden...»).

Naar verwachting zal voorts het in Nederland te organiseren symposium over milieu en ontwikkeling (zie «inleiding» blz. 5) een belangrijke bijdrage leveren aan de operationele vertaling van het begrip «sustainable development» en aan een Agenda 21 waarin op

evenwichtige wijze wordt rekening gehouden met de betreffende noden en prioriteiten van ontwikkelingslanden.

In Nederland zal verder een internationale conferentie worden georganiseerd over Agriculture and Environment (15–20 april 1991, 's-Hertogenbosch). De resultaten zullen eveneens in het UNCED proces worden ingebracht.

De reeds hierboven genoemde door de NGO-gemeenschap georganiseerde conferentie voor juristen/wetenschappers over internationaal milieurecht met accent op biologische diversiteit (12–16 augustus 1991) zal worden gehouden in het Vredespaleis te Den Haag.

Op uitnodiging van de International Chamber of Commerce wordt in Rotterdam de milieuverantwoordelijkheid van het internationale bedrijfsleven besproken tijdens de Second World International Conference on Environmental Management (WICEM II, 10–12 april 1991). De conferentie zal naar verwachting uitmonden in de aanname van een Industry Charter on Sustainable Development. De eerste stappen zijn reeds gezet in 1984 tijdens de eerste conferentie in Versailles en tijdens het aanvaarden van de Industry Agenda for Action in Bergen (1990).

4. ORGANISATORISCHE VOORBEREIDING IN NEDERLAND

Organisatorische voorzieningen zijn getroffen om zowel een brede interdepartementale participatie als een draagvlak in de samenleving te creëren.

Binnen en tussen de diverse ministeries zijn werkgroepen opgericht om de thema's adequaat te kunnen uitwerken. Voor de interdepartementale afstemming wordt gebruik gemaakt van bestaande interdepartementale overlegorganen.

Naast de ambtelijke voorbereiding is getracht de betrokkenheid bij en inbreng in de nationale voorbereiding van NGO's in brede zin te stimuleren en te garanderen door financiële steun aan een NGO-platform. Het Platform heeft als taak:

- informatie-uitwisseling
- stimuleren van (bewustwordings)activiteiten;
- inbreng in standpuntenbepaling nationaal en internationaal.

Het Platform is breed samengesteld met vertegenwoordigers van milieuorganisaties, ontwikkelingsorganisaties, bedrijfsleven (werkgevers, vakbonden, consultants) jeugd-, wetenschap-, vrouwen-, consumentenorganisaties. De ministeries van VROM en OS nemen als waarnemer deel aan het Platform.

Het Platform functioneert onder voorzitterschap van Prof. Dr. J.B. Opschoor. Het heeft een secretariaat dat is gehuisvest bij de Alliantie voor Duurzame ontwikkeling.

Een vertegenwoordiger van het Platform zal als adviseur zitting hebben in de Nederlandse delegaties naar de voorbereidende vergaderingen. Door de waarnemerstatus van de ministeries in het Platform kan de overheid op de hoogte komen van de ideeën die er leven binnen de NGO's over de verschillende conferentiethema's. Overigens is in de AVVN (november 1990), in navolging van de ervaringen opgedaan tijdens de eerste Prepcom, het besluit genomen om aan alle relevante NGO's de mogelijkheid te geven zich tijdens de Prepcoms schriftelijk en mondeling tot de PrepCom te wenden.

Overigens zullen de milieu- en ontwikkelings NGO's op uitnodiging van Frankrijk in december 1991 in Parijs een internationale conferentie houden waar ideeën zullen worden besproken over hun bijdrage aan de conferentie.

Door de betrokken ministeries zal een gezamenlijke voorlichtingscampagne worden ontwikkeld. Doel hiervan is de problematiek van Milieu en

Ontwikkeling onder de aandacht te brengen van de Nederlandse bevolking. Er zullen activiteiten worden ondernomen die het bewustwordingsproces zodanig stimuleren dat het draagvlak verbreed wordt voor nationaal en internationaal beleid betreffende de thema's van de conferentie.

Nationaal rapport

Alle landen zijn gevraagd een nationaal rapport op te stellen, dat met name inzicht geeft in de situatie en het beleid ten aanzien van milieu en ontwikkeling. Het is de bedoeling dat met het opstellen van de Nationale Rapporten in alle aan de conferentie deelnemende landen een proces in gang wordt gezet dat tevens moet leiden tot een planmatige en geïntegreerde aanpak van de problemen van ontwikkeling en van milieu, waarbij de verschillende sectoren uit de samenleving zijn betrokken.

Het Nederlandse Nationaal Rapport zal in grote hoofdlijnen het beleid op de terreinen van milieu en ontwikkeling (zowel nationaal als internationaal) weergeven. Waar mogelijk wordt aansluiting gezocht bij de thema's van de UNCED-werkgroepen. Het Nationaal Rapport zal geen nieuw beleid bevatten, het zal stelen op de inhoud van bestaande documenten. Over de opzet en inhoud zal overleg worden gevoerd met het NGO-Platform. Eventuele afwijkende standpunten van de kant van NGO's kunnen, als zodanig herkenbaar, in het Nationaal Rapport worden opgenomen.

5. INTERNATIONALE VOORBEREIDING BUITEN DE PREPCOMS

In OESO-kader is besloten de reeds bestaande werkzaamheden op het gebied van milieu en ontwikkelingssamenwerking ook in UNCED-kader te plaatsen.

Besloten is onder meer om zowel in februari als in december 1991 gezamenlijke bijeenkomsten van milieu- en ontwikkelingssamenwerking-ministers te houden om politieke uitspraken te doen over voor de 1992 conferentie vitale onderwerpen waaronder: conditionaliteit, additionaliteit, financieringsmechanismen en technologie-overdracht.

Als follow-up van de Bergen conferentie heeft de ECE de campagne «Energy Efficiency 2000» zojuist gestart. Werkzaamheden betreffende het «Charter» zijn reeds hierboven genoemd.

De Wereld Gezondheids Organisatie (WHO) heeft begin 1990 een commissie voor gezondheid en milieu ingesteld. Het werk van deze commissie in de vorm van een research-agenda voor de toekomst en strategieën om gezondheidsproblemen te bestrijden wordt als input voor de UNCED gebruikt. De commissie kent vier panels: voor energie, voedsel en landbouw, industrie en verstedelijking. Het rapport van de commissie zal in het najaar van 1991 aan de WHO Executive Board worden voorgelegd en vervolgens tijdens de vierde zitting van de UNCED PrepCom beschikbaar zijn.

6. TIJDSHEMA VAN AKTIVITEITEN T/M DE CONFERENTIE

Data voor de volgende PrepCom's:

18 maart-5 (of 12) april 1991	PrepCom II, Genève
12-30 augustus (of 4 sept) 1991	PrepCom III, Genève
februari 1992	PrepCom IV, New York
1-12 juni 1992	UNCED